

ד. פסקה שלישית (טו-יט): המהפך באישיותו של נעמן

1. מבוא: הצפייה מנעמן לשינוי יחסו ל'ישראל'

תכונת נעמן כ'מודה באמת' נרמזה לנו כבר במחצית הראשונה של הסיפור,¹ אולם בראש המחצית השנייה שלו היא מתגלה בכל יפעתה. המהפך שחל באישיותו של נעמן בעלותו מן הירדן גדול ומפתיע, והוא מעבר למה שהיה מצופה ממנו במחצית הראשונה של הסיפור. לפיכך מתרומם עתה סיפורנו לרמה גבוהה, החורגת כביכול מן התכנית שהותוותה לאירועים עד עתה.

מטרת האירועים עד עתה הייתה להביא את נעמן להכיר ביתרון ישראל ובתלותו בהם באשר לטהרתו. כפיפת גאוותו והכרה בתלותו בישראל הם שיביאו לטהרתו, וזו תחזור ותחזק עוד יותר את הכרתו, כאשר ינכח שמישראל אכן צמחה ישועתו.

כפוסח על שתי הסעיפים היה נעמן במהלך המחצית הראשונה של הסיפור, מודה ואינו מודה בתלותו בישראל, צועד צעד אחד קדימה לקראת טהרתו, ומייד לאחר מכן - שניים לאחור. עד שלבסוף ירד נעמן אל הירדן 'אנוס וכפוף ובוכה'. נטול כל סממני הפאר והמעמד, ערום כביום היוולדו וצרעתו 'זורחת' בבשרו, ירד נעמן לבדו אל מי הירדן שביזה קודם לכן, וטבל בהם שבע פעמים כדבר איש האלוהים. כניעה זו של האיש הגדול, כניעה שבאה לאחר הרבה מאבקים ולבטים פנימיים, כל כמה שנעשתה בלב חצוי, היא שזיכתה אותו, כמובטח, בטהרתו.

לאן אמורים דברים אלו להוליך את נעמן מכאן ואילך? הם אמורים לשנות את יחסו של נעמן לישראל, אויבו החלש, מיחס של זלזול והתנשאות ליחס של כבוד והכרת טובה. שינוי נפשי זה יגרור אחריו בוודאי גם שינוי מעשי, ונעמן יפסיק להצר לישראל באמצעות שילוח גדודיו למטרות שוד וביזה של רכוש ונפשות.

בשלושה מציגים של 'ישראל' נפגש נעמן, ובנוגע לשלושתם היה אמור לשנות את יחסו ל'ישראל' ולהכיר בתלותו בו:

א. עם ישראל - המגולם בדמותה של הנערה הקטנה מארץ ישראל, שנשבתה בידי גדודי נעמן והמשמשת שפחת אשתו. מעמדה של נערה זו מבטא את חולשתו של עם ישראל לפני ארם באותו הדור. אולם עצתה מבהירה שהיא מחזיקה בידיה את המפתח לטהרתו של נעמן.

1. תכונה זו נרמזה בנכונותו של נעמן לקבל את עצתה של הנערה הקטנה מארץ ישראל, שפחת אשתו, ובנכונותו לבוא אל בית אלישע, ולשיאה היא הגיעה בנכונותו לקבל את דברי עבדיו ולעשות כדבריהם וכדברי אלישע אליו ללא כל הסתייגות.

ב. הנביא בישראל - הוא אלישע. אלישע מבטא בפירוש את כוונת פעילותו לשם ריפוי נעמן - "וַיֵּדַע כִּי יֵשׁ נְבִיא בְּיִשְׂרָאֵל". משמעות ידיעה זו של נעמן תהא שבישראל מצויים אישים בעלי כוחות רוחניים, שאינם מצויים בעמים אחרים, ורק בעזרת 'נביא בְּיִשְׂרָאֵל' יוכל להרפא מצרעתו.

ג. ארץ ישראל² - המשמשת מדרס לגדודיו של נעמן העושים בה כבתוך שלהם. אך מתברר שבמימי הירדן - הנהר הקטן הזורם לאורכה של ארץ זו - תלויה טהרתו של נעמן.

בכל אחד מן המפגשים הללו של נעמן עם מְיַצְגֵי 'ישראל' השונים (העם, הנביא והארץ) מתקומם הלה כנגד רמזי תלותו ב'ישראל', ואף על פי כן הוא עושה את המעשים שאותם נדרש לעשות: הוא עוקר מדמשק ובא לארץ ישראל - כעצת הנערה הקטנה; הוא ממשיך את מסעו ובא אל בית הנביא - כהזמנת אותו נביא; והוא עושה כפי שאמר הנביא, ויורד אל הירדן כדי לטבול במימיו.

עם עלותו טהור מן הירדן, אנו מצפים לביטוי של הכרה חדשה מצד נעמן: לא רק הכרת תודה, אלא הכרת האמת - הכרת יתרונו של ישראל (העם, הנביא והארץ) ותלותו בהם.³ אנו מצפים שהכרה זו תבוא לידי ביטוי הן במעשיו של נעמן והן בדיבוריו. ולעוד דבר אנו מצפים במעשיו ובדבריו של נעמן: שיהא בהם ביטוי לחזרתו מן המעשים שעשה במחצית הראשונה של הסיפור, ושביטאו את גאוותו ואת התקוממותו כנגד רמזי התלות בישראל.

בסעיפים הבאים נבחן אם דברים אלו אכן מצויים בפסקה השלישית של סיפורנו, זו העוסקת בתיאור המהפך שחל באישיותו של נעמן.

2. שיבת נעמן אל אלישע

טו וַיֵּשֶׁב אֶל אִישׁ הָאֱלֹהִים הוּא וְכָל מִחְנֵהוּ, וַיָּבֵא וַיַּעֲמֵד לְפָנָיו...

שיבה זו של נעמן ראויה לציין: אין היא דבר המובן מאליה. נעמן יכול היה לעלות מן הירדן ולהמשיך בדרכו צפונה-מזרחה בחזרה אל דמשק. איש לא ציָּהוּ לשוב לשומרון לאחר טהרתו, וספק אם זאת הייתה צפיייתו של אלישע ממנו.

2. צירוף נדיר זה במקרא מופיע פעמיים בראש סיפורנו - בפסוק ב ובפסוק ד - ופעם נוספת בסיום סיפור הכאת ארם בסנוורים (ו', כג): "וְלֹא יִסְפּוּ עוֹד גְּדוֹנֵי אֲרָם לְבֹא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל". הפסוק הזה מתקשר באופן ברור למה שנאמר במצג של סיפורנו - בפסוק ב - "וְאֲרָם יָצְאוּ גְדוּדֵיהֶם וַיִּשְׁבּוּ מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וַיַּעַרְהוּ קִטְנָה", ובכך נרמז קשר מהותי אמיץ בין שני הסיפורים. על היחס בין שניהם נדון בסדרת העיונים 'סנוורים' אשר תוקדש לסיפור ההוא.

3. דווקא 'מלך ישראל' - המְיַצְג את המהות הפוליטית-צבאית של העם היושב בארצו - אינו כלול בין המְיַצְגִים של 'ישראל' לעניין התביעה מנעמן שיכיר בתלותו בישראל. דווקא הוא אינו מסוגל לתרום דבר לטהרתו של נעמן, וטעות הייתה בידי נעמן כשפנה אליו בבואו לארץ ישראל.

אף לו היה שב לדמשק, הייתה המטרה של ההתרחשות מושגת בכך שנעמן ועבדיו נוכחו בהתקיימותו המלאה של דבר איש האלוהים. את המסקנה מכך היינו עשויים לשמוע גם מפי נעמן עצמו. בשובו לארם היה יכול לומר לעבדיו: 'עתה ידעתי כי יש נביא בישראל שכל דבריו אמת, ועתה ידעתי כי במימי ישראל יש יכולת לטהר אדם מטומאתו, מה שאין בנהרות דמשק הגדולים'.

אולם לו כך היה נוהג נעמן, הייתה מתקפחת מאד הכרת הטוב שלו לנביא, ואף הכרת האמת לא הייתה מוצאת ביטוי נאמן במעשים מתקנים למעשיו הקודמים מהמחצית הראשונה של הסיפור. מעשים מתקנים אלו יכולים להעשות אך ורק באותו מקום שבו פגם נעמן בהתנהגותו הגאוונית.⁴

את הדחף החיובי שפעל בנעמן לשוב אל הנביא מבליט הכתוב בהשתמשו בפועל "וַיָּשָׁב" בסמיכות למקום שבו עשה שימוש אחר באותו פועל:

י ד וַיָּשָׁב בְּשָׂרוֹ כְּבָשָׂר נְעָר קָטָן וַיְטַהֵר.

ט ו וַיָּשָׁב אֶל אִישׁ הָאֱלֹהִים... וַיָּבֵא וַיַּעֲמֵד לְפָנָיו...

וכך יש לבאר את הקשר הזה בין שני הפסוקים: מן הירדן עלתה אישיות חדשה. טהרתו של נעמן מצרעתו מכילה לא רק שינוי גופני, אלא גם שינוי רוחני חיובי, כשם שהצטרעותו של נעמן בעבר ציינה פגם באישיותו.⁵ 'שיבת' בשרו של נעמן להיות "כְּבָשָׂר נְעָר קָטָן" באה לתאר לא רק את העור החלק והבריא, אלא גם את השינוי באישיותו שנטהרה מגאוותה וכאילו נולדה מחדש. "נְעָר קָטָן" משמש במקרא גם כביטוי לתום ולענווה.⁶

שינוי זה שחל באישיותו של נעמן הוא שהשיבו חזרה אל הנביא, לעמוד לפניו בענווה ולהודות לפניו על הכרתו החדשה. 'שיבתו' להיות "נְעָר קָטָן" - הַשִּׁיבְתוֹ אֶל אִישׁ הָאֱלֹהִים.

3. המהפך ביחסו של נעמן אל ה"נביא בְּיִשְׂרָאֵל"

את שיבת נעמן אל אלישע יש להשוות, כמובן, לבואו אל בית הנביא בראשונה:

פסוק טו

וַיָּשָׁב אֶל אִישׁ הָאֱלֹהִים הוּא וְכָל מִחְנֵהוּ
וַיָּבֵא וַיַּעֲמֵד לְפָנָיו...

פסוק ט

וַיָּבֵא נְעָמָן בְּסוּסָיו וּבְרֶכְבּוֹ
וַיַּעֲמֵד פֶּתַח הַבַּיִת לְאֵלִישָׁע.

4. ראה רמב"ם הלכות תשובה פרק ב הלכה א.

5. ראה בקשר לכך בעיון ב"מדוע היה נעמן מצורע?".

6. ראה לדוגמה את דבריו של שלמה במל"א ג', ז: "וְאֶנְכִי נְעָר קָטָן, לֹא אֶדְעֶה צֵאת וְבֵאת".

בפעם הראשונה, לא הגיע נעמן לכלל פגישה עם אלישע. גאוותו היא שחצצה בין השניים ולא אפשרה את המפגש ביניהם. הוא בא אל בית אלישע "בְּסוֹסוֹ וּבְרֶכְבּוֹ" - תוך הפגנת עצמתו הצבאית. מחמת גאוותו הוא לא נכנס לתוך בית אלישע, אלא ציפה ליציאת אלישע אליו.⁷

בשובו לאותו המקום לאחר שנטהר נאמר כי נעמן שב אל "אִישׁ הָאֱלֹהִים", בניגוד לבואו בראשונה אל 'בית אלישע'. וההבדל כפול: הפעם הוא שב אל האיש ולא אל ביתו, וכמו כן הוא מכיר בו כ"אִישׁ הָאֱלֹהִים", מה שלא הכיר בראשונה. בעוד שבראשונה הוא בא "בְּסוֹסוֹ וּבְרֶכְבּוֹ", הרי בשנית הוא שב "הוא וְכָל מְחַנְהוֹ". מחנהו אמנם מלווה אותו, אולם תפקידו התחבירי במשפט הוא כחלק מן הנושא הכפול. כלומר, לא רק הוא שב אל הנביא, אלא אף מחנהו (הלא הם עבדיו) שב אל הנביא. מחנהו, מורכב מבני אדם (שלא כמו 'סוסים ורכב'), ואף הוא מכיר בנס שאירע, ועל כן אף הוא שב אל אלישע.⁸

ההבדל האחרון שיש לציין הוא בין "וַיָּבֵא... וַיַּעֲמֵד פֶּתַח הַבַּיִת" - בראשונה, עמידה שגרמה לאי-קיומו של המפגש בין נעמן לאלישע, לבין "וַיָּבֵא וַיַּעֲמֵד לְפָנָיו" בענווה - בשנית, עמידה המאפשרת בפעם הראשונה דו-שיח ישיר בין השניים. בכפיפת ראש זו של נעמן בפני אלישע מתקיימת תכניתו של אלישע ביחס לנעמן "וַיֵּדַע כִּי יֵשׁ נְבִיא בְּיַדְאֵל". הכרתו של נעמן באלישע ניתנת עתה בלב שלם וברצון חפשי גמור.⁹ בדבריו אל אלישע בפסוקים טו-יח מכנה נעמן את עצמו חמש פעמים "עַבְדְּךָ", והרי זה ניגוד גמור להופעתו האדנותית הראשונה לפני בית אלישע במחצית הראשונה של הסיפור, כאשר ציפה שאלישע יחלוק לו כבוד - "אֵלַי יָצָא יָצוֹא" - ויעניק לו 'שירותי רפואה'.

שלוש בקשות בפי נעמן אל אלישע, ושלושתן מביעות את יחסו החדש לנביא:

- א. (טו) קח נא בְּרֶכְהָ מֵאֵת עַבְדְּךָ.
- ב. (יז) ... יֵתֵן נָא לְעַבְדְּךָ מִשָּׂא צֶמֶד פְּרָדִים אֲדָמָה...
- ג. (יח) ... בְּהַשְׁתַּחֲוִיֹּתִי בֵּית רַמְן יִסְלַח (נא) ה' לְעַבְדְּךָ בְּדַבְּרֵי הַזֶּה.

בבקשה הראשונה מובעת הכרת הטובה של נעמן ביחס לאלישע. שתי הבקשות האחרות מלמדות על הכרתו של נעמן בסמכותו הגמורה של הנביא כשליח ה', עד כדי כך שאין הוא מוכן לעשות שלא ברשות הנביא אפילו פעולה פשוטה של נטילת אדמה מועטת מאדמת ארץ ישראל. אף את הבקשה הבעייתית יותר, ללוות את מלכו בבואו בית רימון אלוהי ארם להשתחוות שם, נעמן מבין שיש להפנות אל הנביא (אף שאת

7. ראה על זאת בעיון גג "הפגישה שלא נתקיימה".

8. יש לזכור שב'מחנהו' של נעמן כלולים גם עבדיו ששכנעו אותו לעשות כדבר אלישע (פסוק יג).

9. זאת שלא כמו בבואו אל בית אלישע או בירידתו אל הירדן, צעדים שנעשו מתוך נפתולים ומאבקים קשים.

הסליחה על מעשה זה הוא מבקש מה'), שכן הוא שלוחו של ה', ובידו לאשר את הבקשה או לדחותה.
לבקשתו הראשונה של נעמן ולסירובו של אלישע לה נקדיש את העיון הבא, עיון ה, ואילו שתי הבקשות האחרות יידונו בהמשכו של העיון הנוכחי.

4. המהפך ביחסו של נעמן לארץ ישראל ולעם ישראל

לא רק יחסו של נעמן אל ה"נְבִיא בְּיִשְׂרָאֵל" נשתנה מן הקצה אל הקצה, אלא אף יחסו אל ארץ ישראל ואל עם ישראל נשתנה. השינוי ביחסו לארץ מתבטא בבקשתו:

יז ... יִתֵּן נָא לְעַבְדְּךָ מִשָּׂא צָמֵד פְּרָדִים אֲדָמָה
כִּי לֹא יַעֲשֶׂה עוֹד עַבְדְּךָ עֲלֵה נִזְבַּח לְאֱלֹהִים אֲחֵרִים כִּי אִם לַה'.

כוונת בקשתו היא כפי שפירשה רש"י (וכן מפרשים נוספים):

"יתן נא" - מאדמה זו מארץ ישראל שהיא קדושה, משא שני פרדים, ואשאנה לעירי ואעשה אותה מזבח.

בבקשה זו מעיד נעמן על עצמו כי הוא מכיר באדמת ארץ ישראל כאדמת קודש, ושרק עליה ראוי לעבוד את ה' אלוהי ישראל; ועל כן, אף בצאתו לארצו הוא סבור שמזבח שעליו יקריב לה' יוכל להיות רק מזבח מאדמתה של ארץ ישראל.
זהו נעמן שאמר אך לפני זמן קצר (פסוק יב): "הלא טוב אָמְנָה וּפְרָפֶר נְהָרוֹת דְּמִשְׁק מִכַּל מִימֵי יִשְׂרָאֵל". עתה, כשלמד כי "מִימֵי יִשְׂרָאֵל" צופנים בחובם סגולה, ורק בהם יכול היה להיטהר מצרעתו, הוא מסיק כי ארץ ישראל כולה, ארץ קדושה היא, וכמו מימיה כך גם אדמתה - קדושה יש בהם.

כיצד יתייחס עתה נעמן אל עם ישראל היושב בארץ זו? האם ימשיך לשלוח את גדודיו לארץ ישראל ליטול ביזה ולשבות נפשות?
שינוי יחסו לעם ישראל אינו מובע בפירוש בדבריו. אולם חז"ל בספרי דברים (על י"א, כה) למדו זאת בקל וחומר מדבריו של נעמן הנידונים בסעיף זה:

"וְלֹא, יִתֵּן נָא לְעַבְדְּךָ מִשָּׂא צָמֵד פְּרָדִים אֲדָמָה" - והרי דברים קל וחומר:
ומה אם עפר הרי הוא מתיירא ליטול מארץ ישראל שלא ברשות (- ועפר הרי הוא הפקר), כיצד הוא בא ליטול נכסיו ובהמתו?

ונוסיף על כך, שוודאי וודאי שלא ייטול עוד נפשות, כפי שנטל קודם לכן נערה קטנה מארץ ישראל.

5. הכרתו של נעמן באלוהי ישראל

עד עתה נוכחנו בשינוי יחסו של נעמן אל שלושת מִיְצָגֵי ישראל בסיפורנו, אל הנביא, אל הארץ ואל העם. בעצם שובו אל אלישע ובדבריו אליו תיקן נעמן את ביטויי ההתנשאות שלו ביחס לישראל, שתוארו במחצית הראשונה של סיפורנו.

אולם נשאלת השאלה: האם הבין נעמן מהו הדבר המעניק לישראל את יתרונום ואת ערכם המיוחד? האם חשב כי 'הנביא בישראל' הוא כאותם קוסמים ומכשפים באומות העולם (ויתרונו עליהם רק בכך שהצליח במקום שנכשלו הם), או שהבין כי הוא שלוחו של האל היחידי, אלוהי ישראל, אל כל יכול שממשלתו פרוסה על פני עולם ומלואו? האם הבין כי טבילתו במימי הירדן הועילה לו, לא בשל סגולה מאגית של המים, אלא כדי ללמדו על קדושתה של הארץ, על מימיה ועל אדמתה, שכן היא הארץ שאדון כל הארץ בחר לנחלה לעמו?

ספק אם נדרש נעמן להבין כל זאת. כדי לזכות בשינוי יחסו לישראל, וכדי להביאו לכבד אומה זו ואת ארצה במידה הנדרשת, די היה בכך שנעמן יבין את יתרונו של ישראל ברמת המחשבה האלילית. די בכך שיכיר "כי יש נביא בְּיִשְׂרָאֵל", שהוא עולה בכוחו על נביאי אומות העולם, ושיש בנהר הירדן שבישראל סגולה שאינה בנהרות דמשק.

אולם באמת, הדבר הראשון שבפי נעמן בעמדו לפני איש האלוהים הוא הצהרת אמונה דתית שמעטות כמותה נשמעו במקרא מפי נכרים:

טו הִנֵּה נָא יָדַעְתִּי כִּי אֵין אֱלֹהִים בְּכָל הָאָרֶץ כִּי אִם בְּיִשְׂרָאֵל.¹⁰

לא בגדולתו של הנביא שבזכותו נטהר שח כאן נעמן, ולא בשבחם של מי הירדן שטבילתו בהם הביאה לרפואתו. מבטו חודר אל המסתתר מאחרי אלו, אל אלוהי ישראל, ותחילת דבריו בשבחו של אלוהים אמת.¹¹ חוויית נס ההיטהרות שחוה נעמן הביאה אותו להכרה באפסות אלילי העמים ובקימו של אל אחד - אלוהי ישראל. נעמן אומר: "כי אִם בְּיִשְׂרָאֵל". 'ישראל' - פירושו ישראל עמו של האלוהים, שעובדו ונושא את אמונתו יחידי בין עמי העולם, אך גם ישראל הארץ, שבה מתגלה אלוהי ישראל לנביאיו, ושבה ראוי לעבדו. בהכרתו הדתית הזאת מקדים נעמן את חזון המקרא לאחרית הימים, חזון המצוי בדברי כמה נביאים. הנה דברי זכריה (ח, כ-כג):

10. משמעות דבריו היא זו: האלוהים היחיד שישנו בכל הארץ הוא אך זה שבישראל. על משמעות הניב 'לא א' כי אם ב' במקרא ראה בעיונונו לפרשת עקב, סדרה שנייה, עמ' 363-361.

11. הצהרות אמונה דומות מפי נכרים יחידים הן זו של יתרו (שמות י"ח, י-יא); של רחב (יהושע ב', ט-יא); של נבוכדנאצר (דניאל ב', מז; ג', כח-כט ועוד) ושל דריוש (דניאל ו', כז-כח). ישנן גם קבוצות של בני אדם שהמקרא מתאר את הכרתם באלוהי ישראל: הפלשתים (שמ"א ו', ג-ה) והמלחים בספינת יונה (יונה א', טז).

יש מקום להשוות את כל הסיפורים הללו, כולל זה שאנו עוסקים בו, (א) מבחינת המניע שהביא כל אחד מאלו להכרה שהביא, (ב) מבחינת הביטוי שבפי כל אחד מאלו להכרתו והמעשים שעשה כתוצאה ממנה, (ג) מבחינת השכר שזכה בו. השוואה זו מצריכה עבודה יסודית שאין מקומה במסגרת זו.

כה אָמַר ה' צְבָאוֹת: עַד אֲשֶׁר יָבֹאוּ עַמִּים וַיֵּשְׁבִי עָרִים רְבוֹת.
וְהָלְכוּ יוֹשְׁבֵי אַחַת אֶל אַחַת לֵאמֹר:
נִלְכָה הַלֹּדֶךְ לַחֲלוֹת אֶת פְּנֵי ה' וּלְבַקֵּשׁ אֶת ה' צְבָאוֹת, אֲלֵכֶה, גַּם אֲנִי.
וַבָּאוּ עַמִּים רַבִּים וְגוֹיִם עֲצוּמִים לְבַקֵּשׁ אֶת ה' צְבָאוֹת בִּירוּשָׁלַם וּלְחַלּוֹת אֶת פְּנֵי ה'.
כֵּה אָמַר ה' צְבָאוֹת: בְּיָמֵם הַהֵמָּה אֲשֶׁר יַחְזִיקוּ עֲשָׂרָה אָנָשִׁים מְכַל לְשׁוֹנֹת הַגּוֹיִם
וְהַחְזִיקוּ בְכַנְף אִישׁ יְהוּדִי לֵאמֹר: נִלְכָה עִמָּכֶם, כִּי שָׁמַעְנוּ אֱלֹהִים עִמָּכֶם.
אף המשך דבריו של נעמן אל אלישע מלמד שעיקר מעייניו הוא בדרכי עבודתו את ה'
אלוהי ישראל שבו הכיר עתה. דבר זה ניכר כבר בבקשתו הראשונה:

יז יֵתֵן נָא לְעַבְדְּךָ מִשָּׂא צֶמֶד פָּרָדִים אֲדָמָה
כִּי לֹא יַעֲשֶׂה עוֹד עַבְדְּךָ עִלָּה נִזְבַּח לְאֱלֹהִים אֲחֵרִים כִּי אִם לַה'.

בקשה זו מלמדת על שני דברים: על החלטתו של נעמן לתרגם את הכרתו החדשה
למעשים הדתיים הנכונים. הוא מתחייב כאן להימנע מפולחן לאלוהים אחרים ולכוון
את עבודתו רק לה' אלוהי ישראל.¹² מאידך, מלמדת בקשתו על כך שנעמן אינו מתכוון
להצטרף לעם ישראל (כפי שעשתה, לדוגמה, רות המואביה), אלא הוא חפץ להמשיך את
חיי בארצו ובין בני עמו, תוך היותו שונה מהם בהכרתו הדתית ובמעשים הנגזרים
ממנה.

בלשונם של חז"ל מכוונה נכרי כזה, שקיבל על עצמו את האמונה באלוהי ישראל ואת
עבודתו מבלי להצטרף לעם ישראל ולמצוותיו, "גר תושב". דבר זה מבואר בברייתא
המופיעה בגיטין נז ע"ב ובסנהדרין צו ע"ב:

תנא: נעמן, גר תושב היה (רש"י: שלא קיבל עליו שאר מצוות אלא
עבודה זרה, שנאמר "כִּי לֹא יַעֲשֶׂה עוֹד עַבְדְּךָ..." וגומר).

הבעייתיות במצבו של הנכרי, הממשיך לחיות בקרב בני עמו כשהוא נבדל מהם
באמונתו ובארחות חייו הדתיים, מודגמת יפה בבקשתו השנייה של נעמן:

יח לְדַבֵּר הַזֶּה יִסְלַח ה' לְעַבְדְּךָ
בְּבֹא אֲדֹנָי בֵּית רַמּוֹן לְהִשְׁתַּחֲוֹת שְׁמָה וְהוּא נִשְׁעָן עַל יָדָי
וְהִשְׁתַּחֲוִיתִי בֵּית רַמּוֹן
בְּהִשְׁתַּחֲוִיתִי בֵּית רַמּוֹן יִסְלַח (נא) ה' לְעַבְדְּךָ בְּדַבֵּר הַזֶּה.

12. לשם כך הוא מבקש לקחת מאדמת ארץ ישראל כדי לבנות ממנה מזבח אדמה בארם. בקשה
זו מלמדת שנעמן סבור כי עבודת ה' אפשרית אמנם אף מחוץ לארץ ישראל, אולם בתנאי
שתעשה מתוך זיקה ממשית לארץ ישראל. השווה לתפילת שלמה במל"א ח', כז-נג.

נעמן חייב לנהוג כפי שמחייבו מעמדו כ"שֵׁר צָבָא מֶלֶךְ אָרָם", ולשמור על כללי הטקס גם בתחום הרגיש כל כך לגביו מעתה: התחום של עבודת האלוהים. אף שהתחייב זה עתה שלא לעבוד אלוהים אחרים, הוא חייב להתלוות לאדוניו, הנכנס לבית רימון אלוהי ארם להשתחוות שמה. גם נעמן יאלץ להשתחוות, אך לבו נתון לה', ועל כך הוא מבקש כבר עתה סליחה מה' באמצעות נביאו.

אף בעיה זו שמעורר נעמן זכתה לניסוח הלכתי: ברור הדבר שלו היה מדובר בבן ישראל, היה הדבר אסור עליו: הרי השתחויה לאלוהים אחרים היא עבודה זרה, ועליה מצוים ישראל לקדש את השם ב'הרג ואל יעבור'. אולם מה דינו של בן-נח גר תושב כנעמן? כך שואלת הגמרא במסכת סנהדרין עד ע"ב:

בן נח - מצווה על קדושת השם (- למסור נפשו על קדושת השם) או אין מצווה על קדושת השם?

... אמר רב אדא בר אהבה אמרי בי רב: כתיב: "לְדַבֵּר הַזֶּה יִסְלַח ה' לְעַבְדְּךָ, בָּבוֹא אֲדַנִּי בֵּית רַמּוֹן לְהִשְׁתַּחֲוֹת שָׁמָּה וְהוּא נִשְׁעַן עַל יָדֵי וְהִשְׁתַּחֲוִיתִי", וכתב "וַיֹּאמֶר לוֹ: לָךְ לְשָׁלוֹם" (פסוק יט), ואם איתא (- ואם ישנו הדבר שבן נח מוזהר על קדושת השם) לא לימא ליה (- לא יאמר לו אלישע 'לָךְ לְשָׁלוֹם', שמשמע שהודה לו).

וכך פסק הרמב"ם בהלכות מלכים פרק י הלכה ב:

בן נח שאנסו אנס לעבור על אחת ממצוותיו (- משבע מצוות בני נח) מותר לו לעבור. אפילו נאנס לעבוד עבודה זרה - עובד. לפי שאינן מצווין על קידוש השם.

אף שכך היא מסקנת ההלכה, והיא נסמכת על תשובתו של אלישע "לָךְ לְשָׁלוֹם", יש לשים לב לצליל הבוקע מתשובתו של אלישע: אלישע אינו עונה לנעמן ישירות על שאלתו, ורק מברכו בדרך המקובלת של מי שנפרד מחברו היוצא לדרך. ברכתו של אלישע היא בת שתי מילים, והיא באה בתגובה על נאום של נעמן המשתרע על פני ארבעים ושש מילים. אין זאת, אלא שבכך רוצה אלישע להביע אי שביעות רצון מדבריו של נעמן, ואת רצונו לסיים את המפגש ביניהם.¹³

13. דיוק הגמרא שאלישע לא אסר עליו את מה ביקש, הוא בעצם ממה שלא אמר אלישע - שלא ענה בשלילה מפורשת על בקשתו של נעמן. המילים "לָךְ לְשָׁלוֹם" מביעות במשתמע מורת רוח, אך מבלי לאסור את הדבר.